Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија” бр. 58/00, 44/02, 82/08,167/10 и 51/11) и член 22 став 1 од Законот за средното образование („Службен весник на Република Македонија“ бр. 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 67/04, 55/05, 113/05, 35/06, 30/07, 49/07, 81/08, 92/08, 33/10, 116/10, 156/10, 18/11, 42/11, 51/11, 6/12, 100/12, 24/13, 41/14, 116/14, 135/14, 10/15, 98/15, 145/15, 30/16, 127/16, 67/17 и 64/18), министерот за образование и наука ја донесе наставната програма по наставниот предмет ***македонски јазик и литература*** за **I (прва) година** образование од средното стручно образование со четиригодишно траење.

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Наставна програма

МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ЛИТЕРАТУРА

модуларно дизајнирана

за I година

Сите образовни профили / квалификации

Сите струки / сектори

Скопје, 2019 година

Назив на наставната програма	Македонски јазик и литература
Тип на наставна програма	Задолжителна
Кредитна вредност на наставната програма	7 (седум) ЕЦВЕТ[1] кредити (5 кредити+2 дополнителни кредити) Бројот пет ги означува кредитите кои се стекнуваат со посетата на часовите по овој предмет во рамките на Заедничкиот општообразовен модул, ангажираноста на часовите и учеството во процесот на поучување и учење. Дополнителните два кредита се однесуваат на учењето и активностите кои учениците ги реализираат надвор од наставните часови, а во функција на стекнување знаења по овој предмет. Два кредита опфаќаат 50 часа активности на ученикот - 10 часа вежби и подготовка за писмени работи, 20 часа читање дела и лектири за обработка, 20 часа самостојно учење - подготовка на усни и писмени презентации, домашни работи, подготовка на есеи.
Струка	Сите струки
Сектор	Сите сектори
Образовен профил	Сите образовни профили
Назив и ниво на квалификација	Сите квалификации IV (четврто) ниво
Година на изучување	I (прва)

[1] Закон за Националната рамка на квалификации.

Број на часови неделно/годишно за реализација на наставната програма	3/108
Цели на наставна програма	Ученикот/ученичката: - да ги проширува и да ги продлабочува знаењата за македонскиот стандарден јазик, како средство за комуникација; - да ги избира, да ги резимира и да ги применува стекнатите знаења во соодветен јазичен контекст; - да ги претставува хиерархијата и поврзаноста на јазичните единици од фонема до реченица и да го истакнува нивното значење во јазичната комуникација; - да ги применува во усното и писменото изразување јазичните правила и конструкции карактеристични за македонскиот стандарден јазик; - да ги применува вештините за самостојна анализа и интерпретација на литературни дела од различни автори, епохи и правци; - да се оспособи критички и аргументирано да ги вреднува литературните дела, проблемските ситуации, општествените и уметничко-културните појави и настани преку сопствени ставови и мислења.
Модуларни единици на наставна програма	• ЈАЗИК • ЛИТЕРАТУРА *Забелешка: Модулите Јазик и Литература односно содржините во двата модула потребно е да се комбинираат меѓусебно. Со тоа ќе се постигне целина во однос на општите цели на предметот како и постигање на предвидените резултати преку дадените критериуми. Секој час и понатаму ќе има свој резултат за постигање и во рамките на истиот ќе се комбинираат веќе изучени содржини и од едниот или другиот модул со новите содржини. Едновремено потсетуваме дека добриот распоред и организација на дадените содржини како и соодветниот избор активности ќе влијае на реализацијата на часовите односно ќе влијае на успехот на поучувањето и учењето.*
Материјално-технички и просторни услови	За постигнување на целите по предметот македонски јазик и литература потребно е да се обезбедат наставни средства, во кабинет или училница, бибиотечен книжен фонд, пристап до интернет, компјутерска опрема, ЛЦД проектор. За успешна и целосна реализација на наставната програма потребно е да се организираат и активности кои го менуваат местото на реализацијата на часот/часовите (институции на културата и научни институции) каде учениците ќе посетуваат настани, манифестации и фестивали: книжевни, театарски и филмски.

Норматив на наставен кадар	Наставната програма ја реализираат лица со завршени студиски групи: - Македонска книжевност и јужнословенски книжевности, наставна насока, VII/1 или VIA според МРК и 240 ЕКТС, (поранешна група Историја на книжевностите на СФРЈ); - Македонска книжевност и јужнословенски книжевности со македонски јазик како втор главен предмет, наставна насока VII/1 или VIA според МРК и 240 ЕКТС; - Македонски јазик и јужнословенски јазици со македонска книжевност и јужнословенски книжевности како втор главен предмет, наставна насока VII/1 или VIA според МРК и 240 ЕКТС; - Македонски јазик и книжевност, наставна насока VII/1 или VIA според МРК и 240 ЕКТС; - Општа и компаративна книжевност, наставна насока VII/1 или VIA според МРК и 240 ЕКТС.

	Модуларна единица: ЈАЗИК			
Ред. број	**Резултати од учење**	**Содржини и поими**	**Активности и методи**	**Критериуми на оценување***
1	**Наука за јазикот**			
1.1.	**Ученикот/ученичката ќе биде способен/а:** -да ја објасни комуникацијата и различните видови комуникација; -да ја препознава функцијата на јазикот во комуникацијата.	**Наука за јазикот** Општење (комуникација) Видови комуникација; Јазикот како систем од знаци; Вештачки јазик и природен јазик; Дијалектен јазик и стандарден јазик **Поими:** комуникација (еднонасочна/заемна, вербална/невербална, сигнална/симболична), знак, симбол, сигнал, семиологија, дијалект.	**Активности:** Се поттикнува разговор во кој треба да се вклучи секој ученик, се објаснуваат особеностите и се обопштуваат знаењата, се изнесуваат индивидуални и групни критички ставови, се изведуваат заклучоци за комуникацијата како поим и како активност со индивидуално и општествено значење. Во групна и работа во двојки, а во согласност со правилата на убавото однесување, учениците треба да поттикнат/да започнат или да се вклучат во усна или писмена комуникација на теми поврзани со нивните секојдневни навики, потреби и интереси и замислени комуникациски ситуации од нивната идна	**Ученикот/ученичката може да:** 1.1.1: го дефинира поимот *комуникација* и да ги препознава, споредува и толкува особеностите на различните видови комуникација и различните видови јазик; 1.1.2: наведува примери за различните видови комуникација и различните видови јазик; 1.1.3 -поттикне/започне или да се вклучи во разговор/писмена преписка на стандарден јазик.

* Внесени се стандарди/индикатори за постигнување на резултатите од учењето врз основа на кои се определуваат критериумите за оценување.

			професија. **Методи:** интерактивен метод/метод на комуникација (монолошки, дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност; текс-метод; метод на споредување.	
2	**Историски развој на македонскиот јазик**			
2.1.	**Ученикот/ученичката ќе биде способен/а:** -да го препознае местото на македонскиот јазик во групата на словенски јазици именувајќи го како јужнословенски; -да ги препознава и да ги толкува особеностите на македонскиот јазик и неговите сличности и разлики со другите словенски јазици како и во контекст на балканските јазици;	**Македонскиот јазик во групата на словенските и јужнословенските јазици** Македонскиот јазик меѓу балканските јазици и неговите особености - замената на синтетичката деклинација со аналитичка, употребата на постпозитивниот член, удвојувањето на предметот, губењето на инфинитивот и неговата замена со *да*-конструкцијата, идно време со форми од глаголот *сака*, глаголски конструкции со *сум* и *има*, компаратив и суперлатив кај придавките со морфемите *по-* и *нај-* **Поими:** особеностите на македонскиот	**Активности:** Во групна, индивидуална и работа во двојки учениците ги препознаваати ги набројуваат групите словенски јазици и го определуваат местото на македонскиот јазик во групата јужнословенски јазици, класифицираат и даваат примери за особеностите на македонскиот јазик наспрема другите словенски јазици. Учениците слушаат и читаат, кажуваат и пишуваат зборови и едноставни фрази од секојдневниот живот и од областа на нивната идна професија на други словенски јазици и ги	**Ученикот/ученичката може да:** 2.1.1: ги класифицира словенските јазици, ги подредува во групи и да ги препознава нивните сличности и разлики; 2.1.2: кажува и пишува зборови и едноставни фрази од други словенски јазици, и преведува од и на македонски; 2.1.3: ги набројува, објаснува и дава примери за секоја од особеностите на македонскиот јазик што се резултат на заемните процеси во балканските јазици; овие

		јазик.	преведуваат од и на македонски јазик. Ги наоѓаат и ги илустрираат со примери јазичните форми во кои доаѓаат до израз особеностите на македонскиот јазик што се резултат на заемните процеси во балканските јазици. **Методи:** интерактивен метод/ метод на комуникација (монолошки, дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност; текст-метод; метод на компарација.	особености на македонскиот јазик ги сопоставува со соодветните јазични форми во други словенски јазици.
2.2	-да ги објаснува историските факти за појавата на словенската писменост, нејзиниот развој и појавата на книжевните школи (текстови и јазични карактеристики на текстовите); -да ги препознава и идентификува глаголското и кирилското писмо и нивните сличности и разлики.	**Почетоците на словенската писменост** - старословенски период и црковнословенски период; Најзначајните ракописи од старословенскиот период **Поими:** старословенски јазик, глаголица, кирилица, црковнословенски јазик, македонска варијанта на црковнословенскиот јазик; средновековни книжевни школи и писмени споменици; ширење на функциите на народниот јазик,	**Активности:** Низ различни форми на нагледност учениците ги согледуваат и се запознаваат со особеностите на историскиот развој на словенската писменост во периодот од IX до XVIII век, со старословенските писма преку нивна споредба. Учениците се поттикнуваат да се обидат да прочитаат и да препишат делови од текстови напишани со глаголица и со	2.2.1 меморира факти од развојот на словенската писменост; 2.2.2 споредува различни видови писма и ги набројува нивните сличности и разлики; 2.2.3 искажува и образложува факти за значењето на книжевните школи и нивната улога во развојот на црковнословенскиот јазик; 2.2.4 ја толкува важноста на народниот јазик и неговите

		дамаскини, грамоти.	кирилица споредувајќи ги графемите. Се презентираат факти за појавата и значењето на книжевните школи во Македонија и нивната улога во ширењето на писменоста. **Методи:** дијахрониски метод, аудио-визуелен метод, интерактивен метод/метод на комуникација (монолошки, дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност; текст- метод; метод на споредување.	функции во дамаскините и грамотите.
3	**Фонетика и Фонологија**			
3.1.	**Ученикот/ученичката ќе биде способен/а:** -да ги разликува и да ги дефинира фонетиката и фонологијата како сродни науки (објаснувајќи ги сличностите и разликите меѓу гласот и фонемата, како и разликата меѓу гласот и буквата);	Структура на јазикот; Јазично рамниште/потсистем; Фонетика; Фонологија; Правоговор (ортоепија); Правопис (ортографија); Глас; Фонема; Буква	**Активности:** Како подготвителна активност за часот учениците истражуваат за потеклото и значењето на зборовите: *фонема, алофон, графема, фонетика, фонологија, ортоепија* и *ортографија*, според стручни извори (печатени и електронски) посочени од наставникот. Преку оваа активност се увидува важноста од	**Ученикот/ученичката може да:** 3.1.1 ги објасни потеклото и значењето на зборовите: *фонема, алофон, графема, фонетика, фонологија, ортоепија* и *ортографија* и да ги посочи печатените и електронските извори на податоците;

	-да ја образложи поврзаноста на фонетиката и фонологијата со правоговорот (ортоепијата) и правописот (ортографијата),		користењето соодветна и релевантана стручна литература; Часот започнува дедуктивно, со општи информации кои се поврзани и со претходни знаења за гласовите.Часот продолжува индуктивно, преку анализа и споредба се изведуваат заклучоци за значењата на гласот во состав на зборот и во релација со повисоки јазични единици. **Методи:** аудио-визуелен метод, аудио-лингвален метод, метод на истражување; интерактивен метод/метод на комуникација (монолошки, дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност; метод на споредување; метод на анализа и синтеза.	3.1.2 ја протолкува разликата меѓу глас и фонема и меѓу глас и буква; 3.1.3 ги препознае варијантите на гласовите во ист и во различни зборови; 3.1.4 -да ги образложи причините поради кои еден глас се артикулира различно и да посочи соодветни примери.
3.2	-да препознава правилен и неправилен изговор на гласовите; правилно да ги изговара гласовите; -да опишува по кој критериуми се прават поделбите на гласовите;	**Поделба на гласовите** **Поими:** Самогласки (вокали); Согласки (консонанти); Предни/средни/задни самогласки; Високи/ниски самогласки; Заокружени/незаокружени самогласки; Слогообразувачки	**Активности:** Наставните активности на часот се насочени кон звуковата страна на јазикот и се реализираат, главно, со зборување, а многу малку со пишување; централно место во нагледноста има изговорот на гласовите, поточно,	3..2.1 го опише и да го покаже начинот на артикулација и правилен изговор на гласовите; 3.2.2 - ги набројува самогласките и согласките и ги објаснува критеримите според кои е направена поделбата; 3.2.3 - ги препознае двојките од

		гласови; Слог; Слоготворно р Уснени, забновенечни, венечни, тврдонепчени, меконепчени; Преградни, теснински и преградно-теснински; Звучни и безвучни согласки и сонанти	демонстрирањето на артикулацијата на гласовите со помош на говорниот апарат. Се користат и аудитивни нагледни средства, со чија помош се илустрира правилниот изговор на гласовите и правилното, убаво и изразно читање при што наставникот внимателно ги следи активностите на учениците. Коректниот изговор на наставникот треба да биде неприкосновена нагледност на овие часови. Се опишува говорниот апарат и функцијата на говорните органи во создавањето на гласовите. **Методи**: аудио-визуелен метод, аудио-лингвален метод, интерактивен метод/ метод на комуникација (монолошки, дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност, метод на споредување, метод на анализа и синтез, метод на истражување.	звучна и безвучна согласка; 3.2.4 -наведува примери за употреба на слоготворното *р* и покажува како се пишува зборот (со или без апостроф пред *р*); 3.2.5: ги изговара правилно согласките *л, љ, г, ѓ, к, ќ* и сонантската група *-лј-* во зависност од гласовното опкружување и да ги применува соодветните правила за пишување на овие согласки.

3.3	- да ги објасни причините зошто доаѓа до гласовни промени; - да ги применува гласовните промени во македонскиот јазик правилно да ги пишувајќи ги зборовите;	**Гласовни промени** **Поими:** Едначење по звучност (асимилација); Обезвучување на согласки на крајот на зборот	**Активности:** Вежби за илустрација на гласовните промени преку примери од секојдневниот говор и меѓусебната комуникација -усна и пишана. Се користат текстови од учениците кои се создавани во текот на наставниот процес и истите преку работа во двојки се проверуваат и се добиваат заклучоци. Учениците заклучоците ги вообличуваат во форма која понатаму ја користат како нагледно средство, пример, презентација, постер. **Методи:** Монолошко-дијалошки, текст-метод, демонстративен метод.	3.3.1 ги препознава и именува гласовните промени во даден текст; 3.3.2 ги објаснува гласовните промени; 3.3.3 ги пишува правилно зборовите почитувајќи ги правилата за бележење на гласовните промени.
3.4	-да го опишува акцентот со неговите карактеристики-определен, динамичен и третосложен; - да акцентира/ да зборува според правилата за акцентирање во	**Акцент (општи особености)** **Акцентот во македонскиот стандарден јазик** **Акцентот на сложените зборови (сложенките)** **Отстапувањето од третосложно акцентирање кај зборовите од домашно потекло**	**Активности:** Се поставува насочени прашања со цел учениицте да ги набројат и објаснат основните карактеристики на акцентот во македонскиот стандарден јазик и во кој случај има отстапување од третосложното акцентирање.	3.4.1 ги објасни поимите *зборовен акцент* и *реченичен акцент* и да наведува релевантни примери за нив; 3.4.2 ги акцентира правилно сложените зборовите,зборовите од туѓо потекло и ги применува правилата за отстапување од

	македонскиот јазик.	**Поими:** Акцент, Акцентен знак; Зборовен акцент, Реченичен акцент; Динамичен (експираторен) акцент, Музикален акцент; Определен (фиксиран, врзан, постојан) акцент, Неопределен (слободен, разносложен) акцент; третосложно акцентирање	Активности со нагледност кој изобилува со бројни примери во кои учениците низ групна, индивидуална и работа во двојки, ќе ги препознаваат и ќе ги толкуваат правилата за акцентирање, ќе ги разликуваат и ќе ги демонстрираат зборовниот и реченичниот акцент, ќе ја препознаваат неакцентогеноста на соодветните зборови во зборовни состави без акцентски целости, ќе го увежбуваат акцентирањето на сложените зборови и на зборовите со отстапувања од третосложното акцентирање Активности со диктат. **Методи:** Методи: аудио-лингвален метод, интерактивен метод/метод на комуникација (монолошки, дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност; метод на споредување; текст-метод	третосложното акцентирање; 3.4.3 го бележи правилно акцентот на зборовите во даден текст.

4	**Морфологија**			
4.1.	**Ученикот/ученичката ќе биде способен/а:** -да ја идентификува морфемата како значенска единица; -да ги опишува видовите морфеми (коренската и афиксната/афиксните морфеми, формообразувачките и зборообразувачките);	**Поим за морфема** **Видови морфеми** **Поими:** Морфема; Општ дел на зборот (корен/коренска морфема), Додадена морфема (афикс); Наставки, Префикси, Суфикси; Зборообразувачки морфеми; Формообразувачки морфеми; Варијанти на морфемата; Завршок; Зборoформа.	**Активности:** Објаснува што е коренска и афиксна морфема и што се зборообразувачки и формообразувачки морфеми. Изработува вежби за определување на коренска и афиксна морфема, определување на зборооообразувачки и формообразувачки морфеми и зададени зборови од кои треба да се образуваат низи од зборoформи. Функционалните цели на овој дел од наставата по јазик, во својот краен исход, треба да им овозможат на учениците да разберат дека сите материјални и духовни појави во животот имаат своја форма, т.е. структура. **Методи**: метод на дедуктивност, интерактивен метод/метод на комуникација (монолошки, дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност; метод на споредување; метод на анализа и синтеза	**Ученикот/ученичката може да:** 4.1.1: ја толкува морфемата како најмала значенска јазична единица; 4.1.2: класифицира коренска и афиксна морфема/афиксните морфеми во една зборoформа и да го објасни нивното значење и местото во зборот; 4.1.3: ги издели префиксите и суфиксите во една зборoформа и составува префиксни, суфиксни и префиксно-суфиксни зборoформи; 4.1.4 ја објасни разликата меѓу формообразувачките и зборообразувачките морфеми и да ја демонстрира нивната употреба во образувањето зборoформи и нови зборовни значења.

4.2	-да ги објасни критериумите за групирање на зборовите во македонскиот јазик, т.е. за нивното поврзување во зборовни групи според лексичкото и граматичкото значење, според формата и според синтаксичката функција; -да ги препознава и да ги наброи заедничките признаци за класификација.	**Зборовни групи и граматички категории** **Поими:** Зборовна група или класа; Значенска (семантичка) класификација; Формална (морфолошка) класификација; Функционална (синтаксичка) класификација; Менливи и неменливи зборови	**Активности** Подготвителни активности за работа во група- работа во четири групи. Прва група со задача за поделба за зборовните групи според заеднички признаци и наведување критериуми за класификација за зборовните групи и видовите зборовни групи. Втора трета и четврта група претставуваат по еден вид класификација(значенска морфолошка и синтаксичка). По завршувањето на групната работа активностите продолжуваат дедуктивно, низ разговор се толкуваат класификациите. Со вежбите и активностите треба да се мобилизира потенцијалот на учениците за увежбување на способностите и вештините за употреба на зборовните групи во конкретни комуникациски компетенции. **Методи:** метод на истражување; метод на дедуктивност, интерактивен метод/метод на комуникација (монолошки,	4.2.1 објасни според кои критериуми (секој критериум поединечно) се групираат зборовите во зборовни групи; 4.2.2 ги препознава заедничките признаци на зборовите од една зборовна група и заедничките признаци на зборовните групи според критериумите релевантни за секоја класификација; 4.2.3 го толкува поимот *граматичка категорија*, демонстрирајќи ги апстрактните граматички значења на повеќе зборови/зборoформи од иста зборовна група.

			дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност; метод на споредување; метод на анализа и синтеза	
5	**Морфологија, зборообразување и морфосинтакса на именските зборови**			
5.1.	**Ученикот/ученичката ќе биде способен/а:** -да препознава и да демонстрира правилна употреба на именките во сите категории; -да ја идентификува функцијата на именките во реченицата и да наведува примери за различна функција на именките во реченицата;	**Именки** Видови именки; Граматички категории на именките (преглед/повторување); Образување на именките (од глаголи, придавки, именки, броеви со суфикси за изразување чувствен однос); Функции на именките во реченицата **Поими:** образување на именки, функции на именката во реченицата.	**Активности:** Подготвува вежби за определување на граматичките категории кај именките, за определување на видот множина и образување форми за обична, избројана и збирна множина, за образување форми за изразување чувствен однос и за определување на фукцијата на именката во дадена реченица Се прави функционално поврзување со наставни содржини од тематското подрачје Правопис со содржините за слеаното пишување на сложените именки и со пишувањето на големата и малата буква.	**Ученикот/ученичката може да:** 5.1.1 образува именски зборофоми со различни граматички значења, т.е. правилно да ги употребува граматичките наставки; 5.1.2 ги определува граматичките категории на именките: род(според звршокот и независно од завршокот,колебливост) број(множина, видови множина именки кои се singularia tantum и именки кои се pluralia tantum) и определеност; 5.1.3 образува именки од зборови од различни зборовни групи;

			Методи: метод на дедуктивност, метод на индуктивност интерактивен метод/метод на комуникација (монолошки, дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност; метод на споредување; метод на анализа и синтеза	5.1.4 наведе примери за сложени именки од лексиката поврзана со неговата идна професија; 5.1.5 да ги идентификува и да ги определи функциите на именките во реченицата посочувајќи примери за различни јазични контексти.
5.2	-да препознава и да конструира примери со правилна употреба на придавките во сите граматички категории вклучително и граматичката категорија степен како граматичка категорија својствена за придавките; -да ја идентификува функцијата на придавките во реченицата и да наведува примери за различна функција на придавките во реченицата.	**Придавки** Видови придавки; Граматички категории на придавките (преглед/повторување) Образување на придавките (од именки, глаголи, придавки, прилози и броеви) Функциите на придавките во реченицата (атрибут, именски дел на прирокот) **Поими:** категорија степен, образување на придавките, функции на придавките.	**Активности:** Се користи богата визуелна, аудитивна и текстуална нагледност за повикување на предзнаењата за овие часови како и за поттик на интеракитвност и динамичност на часот. Се почнува дедуктивно, а потоа се користат примери од учениците со што знаењата добиваат своја функција. **Методи**: метод на дедуктивност, метод на индуктивност интерактивен метод/метод на комуникација (монолошки, дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност; метод на споредување; метод на анализа и синтеза	5.2.1 препознава видови придавки и набројува примери; 5.2.2 ги користи правилно придавките во примери почитувајќи ги граматичките категории(правилно конструирајќи примери во категоријата степен); 5.2.3 образува смисловно и граматички правилни состави од придавка и именка и од две или повеќе придавки и именка; 5.2.4 образува и соодветно користи придавки од зборови од различни зборовни групи, ја препознава функцијата на придавката во реченицата и правилно ја употребува.

5.3	- правилно да ги изговара и да ги пишува формите за определена (точна) и за приближна бројност во усната и во писмената комуникација; -да ја наведе граматичката категорија *определеност* како единствена граматичка карактеристика на броевите;	**Бореви** Броеви за определена (точна бројност) Броеви за приближна бројност Прости броеви Сложени броеви Бројност на лица Функциите на броевите во реченицата	**Активности:** Да се обрне внимание на зборобразувачката, правописната и правоговорната недоследност кај броевите. Активностите за содржините од броеви почнуваат дедуктивно, претставуваат можност за апликација на јазичностилската употреба на броевите во усната и во писмената комуникација и ги поттикнуваат и ги развиваат способностите на учениците за обопштување. **Методи**: метод на дедуктивност, интерактивен метод/метод на комуникација (монолошки, дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност; метод на споредување; метод на анализа и синтеза.	5.3.1 ги препознава и правилно ги користи во усна и писмена комуникација формите за определена и приближна бројност во усната и во писмената комуникација ; 5.3.2 ги наброи граматичките категории на броевите, меѓу кои граматичката категорија определеност, а граматичката категорија род ќе ја стави во врска со броевите еден и два; 5.3.3 ги изговара акцентските целости во состав на сложените бројни изрази и да го употребува сврзникот *и* само меѓу единицата и десетката, а не и меѓу другите елементи на сложените бројни изрази; 5.3.4 ја наведе основната, атрибутската функција и другите функции на броевите во реченицата и правилно да ги користи броевите од аспект на нивната функција во реченицата.

5.4	-ги користи правилно формите на личните заменки, лично-предметните заменки и показните заменки при зборувањето и при пишувањето; -ги опишува кои се функциите на заменките во реченицата и да дава пример за секоја реченична функција на заменките;	**Заменки** Лични заменки и формите на личните заменки (преглед/повторување) Лично-предметни заменки (преглед/повторување) Значење и функции на лично-предметните заменки (видови лично-предметни заменки: прашални, односни, одречни, општи и неопределени Показни заменки (преглед/повторување) Употреба на показните заменки Функциите на заменките во реченицата Поими: граматичко лице	**Активности:** Наставните содржини за зборовната група заменки бараат богата и функционална нагледност, која постојано се комбинира со индивидуални активности или со работа во двојки, особено во делот за илустрирање на граматичото лице.Богатството од форми и значења на заменките е податливо за различни видови вежби, а илустративните содржини задолжително треба да содржат богата јазичностилска подлога. **Методи:** метод на дедуктивност, метод на индуктивност, интерактивен метод/метод на комуникација (монолошки, дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност; метод на споредување; метод на анализа и синтеза	5.4.1 го образложи местото на заменките во групата на именските зборови и покрај тоа што не именуваат и да објасни дека личните заменки не го добиле името поради тоа што најчесто означуваат лица, туку поради нивната граматичка категорија *лице;* 5.4.2 ги идентификува во усната и во писмената комуникација формите на личните заменки, правилно да ги користи при зборувањето и при пишувањето; 5.4.3 ги наброи лично-предметните заменки според значењето и функцијата и да ги објасни показните заменки дека се употребуваат со временско и со просторно значење; 5.4.4 ги наброи функциите на заменките и да ги поткрепи со пример за секоја реченична функција на заменките;

5.5	-препознава глаголи,прави разлика меѓу категориите време, начин, лице, вид, преодност и број; -прави разлика по групи.	**Глаголи** Граматички категории на глаголот Класификација на глаголите по групи	Преку презентација на текстови блиски до секојдневието на учениците/текстови поврзани со нивната идна професија се препознаваат и разликуваат глаголите, се препознаваат категориите и истите се опишуваат.Преку насочени прашања се поврзуваат занењата на учениците од основното образование.Се применуваат вежби за категоризација на глаголи што означуваат време и вид. Се категоризираат и се менуваат глаголите според трите глаголски групи преку соодветно одбрани текстови и примери .	5.5.1 утврдува глаголи и категории на глаголи; 5.5.2 применува глаголи во говорни ситуациии и соодветно применува категории на глаголи во даден текст; 5.5.3. опишува и прави разлика во глаголските групи, правилно изведува примери употребувајќи ги соодветно глаголите од трите глаголски групи.
6	**Синтакса**			
6.1	**Ученикот/ученичката ќе биде способен/а:** -да ја дефинира синтаксата како дел од науката за јазикот, -да дефинира и разликува именска група и реченица како основна синтаксичка единица.	**Синтакса, поим за именска група и реченица** **Поими:** Синтакса; Именска група (синтагма); Реченица;	**Активности** Се презентираат синтаксичките единици именска група и реченица. Се објаснуваат карактеристиките на синтаксичките единици при што се поврзуваат претходните знаења. Се бара да се конструираат	**Ученикот/ученичката може да:** 6.1.2 прави разлика меѓу именска група и реченица; 6.1.2 ја идентификува реченицата како основна синтаксичка единица.

			примери за именска група и реченица и истите се ставаат во различни говорни ситуации со цел увидување на разликите меѓу едната и другата синтаксича единица. **Методи:** монолошко-дијалошки,текст-метод демонстративен метод.	
6.2	-да го определи глаголот како основен или конститутивен член на реченицата; -да ја согледа заемно условувачката врска меѓу подметот и прирокот, како главни реченични членови; -да ги наброи и објасни карактеристиките на простата реченица и членовите од реченицата-подмет, прирок(глаголски и именски), предмет, прилошка определба; -да разликува и да состави модално различна реченица.	**Граматичка структура на реченицата преглед/повторување** Проста реченица, реченични членови. Модална каратеристика на реченицата **Поими:** Предикативност; реченични членови-прирок (предикат), подмет (субјект), предмет (директен индиректен, предлошки); прилошка определба; проста реченица. **Поими:** Модалност; Расказни реченици; Извични реченици; Желбени реченици; Заповедни реченици;	Активности: при реализација на активностите за овој дел од програмата се користат текстови блиски до учениците и нивното секојдневие. Со помош на насочувачки прашања се поврзуваат веќе усвоените знаења од синтакса од основното обраование. Вежби за разликување на членовите во простата реченица и усогласување на подметот и прирокот на реченицата. Прави шематски приказ на структурата на реченицата.	6.2.1 го определува глаголот како конститутивен член на реченицата и препознава проста реченица; 6.2.2 ги именува и препознава членовите на простата реченица; 6.2.3. конструира примери со соодветна употреба на секој член од реченицата; 6.2.4 разликува и заклучува за модалноста применувајќи ја во соодветни примери.

		Расказна, прашална и извична интонација	Објаснува дека глаголот е основен (конститутивен) член на реченицата, но дека личноглаголската форма, во зависност од валентноста, пред и зад себе отвора празни места за други реченични членови. Ја објаснува заемно условувачката врска меѓу подметот и прирокот. Ја објаснува структурата и карактеристиките на простата реченица. Вежби за составување реченици со користење различни средства за изразување на ставот на говорителот. **Методи:**Монолошко-дијалошки, интерактивен метод, текст-метод, демонстративен метод / илустративен метод.	

7	**Правопис и Правоговор**			
7.1.	**Ученикот/ученичката ќе биде способен/а:** -да ги дефинира поимите правопис и правоговор како дел од стандарднојазичната норма; -набројува видови правопис објаснувајќи го фонетскиот правопис на македонскиот јазик;	Видови правопис Правописот на македонскиот стандарден јазик Преглед на изданијата на Правописот на македонскиот јазик од 1945-2015 **Поими:** Правопис (ортографија); Правоговор (ортоепија); Фонолошки (фонетски) правопис; Морфолошки правопис; Етимолошки (историски) правопис	**Активности:** учениците се насочуваат на содржините од фонетика и фонологија, кои се реализирани во истата учебна година Учениците се поттикнуваат да ја оценат состојбата поврзана со почитувањето на овие правила во живиот јазик писмен и устен, да ги образложуваат своите ставови, да кажат што претставуваат според нив правилното пишување и зборување и кои елементи од фонолошкиот и граматичкиот систем на македонскиот јазик влегуваат во нив, да нудат решенија во правец на одржување или подобрување на состојбите во пишувањето и зборувањето на стандарден македонски јазик, да го оценат сопствениот устен и писмен јазичен израз и сл. **Методи**: интерактивен метод/метод на комуникација (монолошки, дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност; метод на споредување.	**Ученикот/ученичката може да:** 7.1 1. ги дефинира поимите правопис и правоговор и образложува зошто правописот и правоговорот на еден јазик се дел од стандарднојазичната норма; 7.1.2 ги наброи видовите правопис и да ја објасни разликата меѓу нив; 7.1.3 изразува став за важноста на почитувањето на правописот и правоговорот како важен предуслов за јазичната и општата култура на секој поединец и за културата на општествената средина.

7.2.	-да ги применува правилата за правопис на согласките и самогласното *р;* -да го применува во напишан текст правилното пишување на еднаквите самогласки во непосреден допир, правилното пишување на согласните групи, согласките во непосреден допир и да ги применува правилата за нивно удвојување или испуштање при пишувањето;	**Пишување на самогласките и согласките** Пишување на самогласките и на самогласното *р* Еднакви самогласки во непосреден допир Испуштање на самогласките *а, е* и *о* Пишување на согласките *в, ѕ, ј, л, љ, н, њ, ќ, ѓ, ф, х,џ* Согласни групи Согласки во непосреден допир – удвојување и испуштање	**Активностите** на часот се насочени кон прикажување на ситуации со неправилно пишување на самогласките и на согласките, кон толкување на ортографските недоследности и кон посочување на правилното пишување на правилното пишување на согласките и на самогласките во зависност од нивното графиско опкружување. Илустративните содржини треба да бидат преземени од текстови од различни функционални стилови; се користат и текстови напишани од учениците, а преземени од нивните писмени или домашни работи. Вежбите од типот гласно и изразно читање текстови од различни стилови, препишување, диктат и самодиктат, препознавање и поправање правописни грешки и други вежби во функција на подобрување на пишаниот јазик на младите треба да бидат постојана форма на работа на часовите.	7.2.1 ги пишува правилно самогласките и согласките во зависнот од нивното опкружување во зборот; 7.2.2 го препознае и да го поправи во напишан текст неправилното пишување на карактеристичните согласни групи и согласките во непосреден допир; 7.2.3 ги применува правилата за правопис на согласките и удвојување на согласките.

			Во текот на часот учениците се поттикнуваат да ги користат *Правописот на македонскиот јазик* и *Правописниот речник на македонскиот литературен јазик.* **Методи:** интерактивен метод/метод на комуникација (монолошки, дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност; метод на споредување, метод на коригирање.	
7.3	-да ги посочува правилата за употреба на голема и мала буква; -да пишува голема и мала почетна буква во согласност со правописните правила на македонскиот јазик;	**Употреба на голема буква** Голема буква на почеток на реченицата Голема почетна буква на секој дел кај сопствените имиња Голема почетна буква само на првиот дел од називот Мала почетна буква	Ативности: Наставните содржини за пишувањето на големата или на малата почетна буква се во согласност со правилата на новиот *Правопис на македонскиот јазик* од 2015 год. Илустративните содржини за наставните активности претставуваат избор на покарактеристични ситуации на употреба на почетна голема и почетна мала буква, во согласност со потребите на секојдневната писмена комуникација на учениците, како и на	7.3.1 ги применува правилата за употреба на голема буква; 7.3.2 го препознава во напишан текст неправилното пишување голема буква на почеток на реченица или на почеток на ред и правилно пишува почетна голема буква; 7.3.3 -ги идентификува грешките при пишувањето мала почетна буква и неа ја пишува во согласност со правописните правила на македонскиот јазик.

			претпоставени писмени комуникативни модели поврзани со соодветната образовна струка. Главната форма на наставна работа се писмените вежби, преку кои учениците со помош на наставникот ги регистрираат, ги толкуваат и ги поправаат ортографските недоследности поврзани со пишувањето на почетната голема и почетната мала буква. **Методи:** интерактивен метод/метод на комуникација (монолошки, дијалошки и разговорен – устен и писмен); метод на демонстративност; метод на споредување, метод на коригирање, метод на истражување.	
7.4	-да ги применува правилата за слеано, полуслеано и разделено пишување на зборовите.	**Слеано, полуслеано и разделено пишување** **Поими:** Сложени зборови; Полусложенки	Преку примери се демонстрира и објаснува правилата за слеано, полуслеано и разделено пишување на зборовите Јазични вежби во кои учениците треба да направат корекција на грешките.	7.4.1 -ги применува правилата за слеано, полуслеано и разделено пишување на зборовите; 7.4.2. -пронаоѓа и коригира грешки во однос на правилата за слеано, полуслеано и разделено пишување на зборовите.

			Диктат (текст со термини од областа на струката) за проверка на степенот на усвоеност на правилата за слеано, полуслеано и разделено пишување на зборовите **Методи:** монолошко-дијалошки, текст-метод, демонстративен метод.	
7.5	-да ги применува правилно правописните знаци; -правилно да пренесува (дели) збор од еден ред во друг;	**Правописни знаци** Делење на зборот на крајот на редот **Поими:** Точка; Запирка; Две точки; Црта (тире); Цртичка; Загради; Коса црта; Надреден знак; Апостроф; Ѕвездичка; Белина; Други знаци	**Активности:** Се подготвуваат и презентираат примери врз основа на кои се демонстрира и објаснува употребата на правописните знаци. Се користат различен вид текстови. Се подготвуваат јазични вежби во кои учениците треба да направат корекција на грешките во однос на употребата на правописните знаци. Диктат за проверка на степенот на усвоеност на правилата за употреба на правописните знаци.	7.5.1 -ги користи правилно правописните знаци; 7.5.2 -пронаоѓа и коригира намерни грешки во однос на употребата на правописните знаци.

			Методи: монолошко-дијалошки, текст-метод, демонстративен метод.	
7.6	-да ги користи соодветно правилата за скратување на зборовите и за скратено запишување на повеќекомпонентни имиња, наслови и називи.	**Скратеници и скратување на зборовите** **Поими:** Скратување; Скратеница (акроним)	**Активности:** Врз основа на примери се демонстрираат и објаснуваат правилата за скратување на зборовите и за скратено запишување на повеќекомпонентни имиња, наслови и називи. Учениците по пат на насочени прашања даваат свои примери. Со помош на презентација се објаснуваат начините за читање на акронимите.Вежби со зборови и изрази од секојдневната комуникација. **Методи:** монолошко-дијалошки, текст-метод, демонстративен метод.	7.6.1 ги применува правилата за скратување на зборовите и скратено запишување на повеќекомпонентни имиња; 7.6.2 ги препознава имињата, насловите и називите дадени со акроним (примери од секојдневната комуникација и од струката).

8	**Практично-професионална комуникација**			
8.1	**Ученикот/ученичката ќе биде способен/а:** -сам да изработи есеј -да ги препознава формите на практично-професионалните текстови и да ги применува правилата за пишување на овие текстови, -да демонстрира правила на практично-професионална комуникација.	Есеј (структура и композиција на есеј) Записник и извештај Соопштение и понуда Молба, жалба, барање Писмо (деловно, приватно, електронско	**Активности:** секој ученик да изработи текст според дадените правила за формата и содржината на текстовите. Учениците ги изработуваат текстовите според инструкциите од наставникот и истите се проверуваат со повратна информација. **Методи**: монолошко-дијалошки, метод на демонстрација, текст- метод.	**Ученикот/ученичката може:** 8.1.1 -да дефинира правила за изработка на есеј и на практично- професионални текстови; 8.1.2. да изработува есеј и да изработува практично-професионални текстови; 8.1.3 да применува правописни правила во пишувањето.

	Назив на модуларна единица: **ЛИТЕРАТУРА**			
Ред. број	Резултати од учење	Содржини и поими	Активности и методи	Критериуми на оценување*
1	**Теорија на литература**			
1.1	**Ученикот/ученичката ќе биде способен/а:** -да ја објасни литературата како неразделно единство на уметности, појавата на писмото и нејзиното осамостојување;	**Синкретизам-Видови уметност-Литературата како уметност .** **Поими:** синкретизам, уметност, книжевност.	**Активности:** Преку соодветни примери за синкретизам се поставува дискусија и се прави визуелна и аудитивна презентација на различните видови уметности (балет, опера, дијалошка игра и сл.); преку која учениците сами ќе дојдат до заклучоци **Методи:** монолошко-дијалошки, демонстративен и проблемски метод.	**Ученикот/ученичката може:** 1.1.1 го објасни поимот синкретизам; 1.1.2 ги изделува и класифицира сите уметности што произлегле од синкретизмот; 1.1.3 именува белези на литературата со кои ќе ја класифицира како посебна уметност.
1.2	-да ја препознае улогата на митот во создавањето на литературата; -да ги именува, илустрира и споредува спецификите на митот; -да ги толкува и аргументира топос местата во митовите.	**Мит и митологија** Митот за златното руно, Митот за златното јаболко	**Активности**: преку презентација се дефинира митот како *света приказна* и како основа на литературата како уметност. Преку насочени прашања и работа во мали групи се поттикнува анализа и толкување	1.2.1. ги објаснува митот и фолклорот како извори на литературата; 1.2.2 анализира и споредува митови според темата; 1.2.3 ги споредува топос местата во митовите; 1.2.4. ги споредува и опишува

* Внесени се стандарди/индикатори за постигнување на резултатите од учењето врз основа на кои се определуваат критериумите за оценување.

		Поврзување на митологијата со светите книги: (Библија, Куран, Кабала како *можни* матрици за создавањето на литературата) **Поими:** мит, свети книги	на митови различни по вид (за настанокот на светот, на космосот, култни). Со дискусија се објаснуваат особеностите на митот и истите се согледуваат преку посочени цитати. Со читање цитати и дискусија се објаснува поврзувањето на мотивско-тематските елементи во митовите. Самостојно се чита мит и се пополнува дневник со двоен запис (по инструкции). Се читаат, анализираат и толкуваат сегменти од светите книги, се развива дискусија за нив. **Методи:** -интерпретативно-аналитички метод -монолошко-дијалошки -текст-метод -проблемски метод -метод на компарација	мотивско-тематските елементи во светите книги.

1.3	-да меморира поими и критериуми за поделба/класификација на литературата/литературните творби; -да набројува и да објаснува одлики на различните класификации;	**Поделба/типологија на литературата** Литературни родови и видови Усно творештво и книжевност Поими: поделба според авторство, родови (лирика, епика, драма)	**Активности:** преку презентација и нагледно се објаснуваат поимите род и вид. Се претставува класификацијата на литературата на родови и видови и преку примери се бара од учениците да ги утврдат научените поими. Со работа во двојки се разгледуваат текстови кои се споредуваат и се објаснуваат на кој вид и род припаѓаат. Се поттикнуваат сопствени мислења за класификацијата и истите се образложуваат. **Методи:** -демонстративен метод; -монолошко-дијалошки метод; -текст метод	1.3.1 набројува поделби на литературата; 1.3.2 разликува текстови според авторството и според литературен род; 1.3.3 идентификува и споредува различните видови текстови во секој род; 1.3.4 дава и подготвува примери за секој вид поделба на литературата.
1.4	- препознава и споредува творби по мотив што припаѓаат на лириката; - утврдува и толкува стилски изразни средства;	**Лирика / Елементи на лириката** Стилски изразни средства (епитет, компарација, метафора, персонификација, хипербола, , епифора, анафора, градација, (словенска)антитеза, реторско прашање, иронија,	**Активности:** преку различни форми на нагледност и примери се објаснува класификацијата на лириката и нејзините одлики; преку групна и индивидуална работа се бара од учениците стекнатите знаења да ги утврдат на соодветни лирски творби- видови стих и строфи,	1.4.1 препознава лирски субјект и да идентификува видови рима, стихови и строфи; 1.4.2 разликува лирски песни според мотиви и да ги споредува во однос на другите родови; 1.4.3 интерпретира/толкува лирски творби преку стилски изразни средства;

		метонимија оксиморон, алегорија, алитерација, асонанца) Поими: стих, строфа, композиција(астрофична, хетерострофична и строфична песна), лирски субјект, мотивска класификација, стилски изразни средства.	композиција на песна; истражување и барање примери за различни песни по структура и објаснувања за начинот на селекција и класификација во одреден вид песни; се препознаваат особеностите на лириката во примери; се анализираат примери од лириката преку кои се идентификуваат стилските изразни средства и се толкуваат песните; се поставуваат прашања во врска со издвоени стихови и се пишуваат аналогни примери. Вежби и активности со примена на фигуративен говор во различни јазични контексти. **Методи:** -демонстративен метод -монолошко-дијалошки -текст-метод -проблемски метод -метод на компарација -интерактивен метод	1.4.4 практикува употреба на стилски изразни средства (примери со фигуративен говор) во различни јазични контексти.

1.5	- да препознава творби кои припаѓаат на епиката преку елементи на епска творба; -да класифицира епски творби според формата/видот на дискурсот и преку одликите на епот и на другите прозни епски творби;	**Епика** Поими: настан, тема, нарација, наратор, фабула, лик, време, место Епски видови во стих и проза Поими: еп, епска песна, расказ, новела, роман Лирско-епски видови Поими: лирски и епски елементи, балада, романса, поема	**Активности:** Со презентација се објаснува класификацијата на епиката и нејзините видови и одлики. Преку групна и индивидуална работа учениците откриваат/идентификуваат белезите на епиката, ги споредуваат особеностите и дискутираат за формите и за композицијата на епските творби; Врз соодветни примери од епска песна, расказ, новела, роман се откриваат елементите на епската творба преку насочувачки прашања; се опишуваат карактеристиките преку препознаените елементи и се применуваат во различни јазични контексти, во примери од секаков вид прозен текст; се анализираат лирско епски творби во мали групи и се поттикнува дискусија за епските и за лирските елементи во текстот, се согледуваат особеностите на лирско-епските видови и се утврдуваат преку	1.5.1 ги опишува особеностите на епиката во однос на другите родови; 1 .5.2 открива наратор, нарација, ликови, време и место на дејство, фабула и ликови во епско дело; 1.5.3 разликува епски форми(еп, и епски прозни творби) во стих и проза според различните/сличните епски одлики; 1.5.4 презентира белези на лирско-епски дела преку епските и лирските елементи во творбата.

			соодветни примери. **Методи:** -демонстративен метод -монолошко-дијалошки -текст-метод -проблемски метод -метод на компарација -интерактивен метод	
1.6	- да ги набројува особеностите на драма и да споредува видови драмски творби; -да означува и анализира драмски творби преку елементи на драмата.	**Драма** Поими: слика, сцена, појава, чин, дидаскалија, време, простор, конфликт, етапи на дејство Видови драма Поими: трагедија, комедија, (комедија на карактери, на нарави, на интрига, на ситуација, фарса, дел арте), современа драма.	**Активности:** преку презентација ја објаснува класификацијата на драмата и нејзините одлики. Се анализираат елементи од драмските текстови што се посочени од наставникот. Преку групна и индивидуална работа се бара стекнатите знаења да се утврдат на соодветни драмски творби. **Методи:** демонстративен метод монолошко-дијалошки, текст-метод, проблемски метод, метод на компарација.	1.6.1 идентификува и да разликува белези на драмата во однос на другите родови; 1.6.2 открива етапи на дејство, , ликови, време и место на драмско дејство; 1.6.3 класифицира драмски видови; 1.6.4 интерпретира и заклучува за драмски творби (за дејството-содржината, за ликовите, за нивното значење).

2	**Историја на литература**			
2.1	**Ученикот/ученичката ќе биде способен/а:** -да го опише развојот на литературата;	Општ преглед на историскиот развој на литературата (епохи и правци) Преглед на најстарите литератури во светот (асиро-вавилонска, староиндиска, хебрејска, античка литература	**Активности:** Презентација на литературата низ времето започнувајќи од античката литература. Претставување на најстарите литератури во светот и создадените творби. **Методи:** -демонстративен метод, интерактивен метод	**Ученикот/ученичката може да:** 2.1.1 го препознава на временската оска појавувањето на литературните правци; 2.1.2 ги именува и набројува најстарите литератури на светот заедно со позначајните творби; 2.1.3 го објаснува значењето на најстарите литератури.
2.2	-да ги препознава епските елементи во Гилгамеш; -да ја анализира содржината на епот и да ги атрибутизира ликовите Гилгамеш и Енкиду преку сопствена интерпретација и толкување на содржината;	**Епот за Гилгамеш** **Поими:** тема, композиција, структура, нарација, наратор, ликови, фабула	**Активности:** Преку прашања и работа во групи се поттикнува анализата на делото и дискусијата за него. Учениците се насочуваат да одредуваат, опишуваат и да расудуваат за ликовите во епот. Се поттикнува дискусија за универзалните човечки барања и стравови низ животот преку внимателно избрани цитати. Се насочуваат да изберат омилен дел од епот и да го образложат изборот.	2.2.1 препознава и означува тема, композиција, наратор, нарација, ликови и фабула; 2.2.2 ја анализира и толкува содржината на епот; 2.2.3 атрибутизира и споредува ликови; 2.2.4 пишува писмен состав (есеј) изразувајќи свои ставови со факти и аргументи, со образложени мислења.

			Методи: интерпретативно-аналитички метод, монолошко-дијалошки, текст-метод, проблемски метод, метод на компарација, интерактивен метод	
2.3	-да ги препознава и означува спецификите на Хомеровиот еп; -да ја анализира содржината на епот Илијада (I,VI, XVIII и XXII пеење) преку споредбена идентификација на атрибутите на Ахил и Хектор;	Хомер-био-библиографија и интерпретација на Илијада **Поими:** Хомер, Илијада, Одисеја, мит, инвокација, ретардација (забавување на дејство), дигресии, вметнати епизоди, повторувања, хексаметар, детални описи Поими: Јуначки еп , присуство на богови, мотиви, ликови, инвокација, ретардации, сложен епитет, компарација	**Активности:** Се истражува за Хомер и се презентираат основните био-библиографски податоци и се дискутира за авторството и времето на настанувањето на Илијадата. Преку интерактивниот метод се поврзуваат претходните знаења за митот и се толкува *Митот за златното јаболко* како основа за овој еп. Преку визуелна презентација со сцени од филмот *Троја* се продолжува со дискусијата за поводот и причините за Тројанската војна. Преку насочени прашања се откриваат мотивите од епот-љубов, пријателство, херојство. Со работа во парови се споредуваат и опишуваат ликовите Ахил и Хектор, се	2.3 1 -да ги препознава и утврдува епските белези во Илијада(инвокација, ретардации, описи, употреба на стилски средства во I,VI, XVIII и XXII пеење); 2.3.2 -да препознава и означува тема, композиција, наратор, нарација, ликови и фабула и да ја толкува содржината на епот; 2.3.3 да ги споредува и да ги оценува постапките на ликовите преку извадоци од епот за што изразува сопствени ставови; 2.3.4 да споредува, анализира и синтетизира заеднички елементи (особености) на еповите Илијада и Гилгамеш; 2.3.5 да пишува писмен состав (есеј) изразувајќи свои ставови со факти и аргументи, со образложени мислења.

			препознаваат епските карактеристики на делото како и карактеристиките на Хомеровиот стил. Дискусија: Епски елементи во Илијада и Гилгамеш Се даваат јасни инструкции за изработка на есеј поврзан со содржината на епот. **Методи:** интерпретативно-аналитички метод, монолошко-дијалошки; текст-метод, проблемско-творечки метод, метод на компарација, метод на корелација и интеграција.	
2.4	-да ги препознава и означува спецификите на античката трагедија; -да го толкува Митот за Едип како основа за драмското дејство и да ја анализира содржината на драмата со посредство на ликовите.	Софокле-био-библиографија и интерпретација на митот за Едип. Интерпретација на Цар Едип(Ојдип Тиранин). **Поими:** античка драма, трагедија хор, ликови(карактери), тема, етапи на дејство, хроно-топос, елементи на трагедија,трагичен	**Активности**: Презентација за био-библиографските податоци за Софокле и за особеностите на античката драма. Дискусија и анализа на митот за Едип. Насочувачки прашања за анализа и дискусија за драмата, се толкуваат постапките на ликовите и се коментираат избрани цитати. Преку разговор се насочува	2.4.1 ги идентификува основните белези на античката драма и на античката трагедија; 2.4.2 ги препознава и утврдува драмските белези во делото Цар Едип означувајќи тема, композиција, структура и ликови; 2.4.3 ги атрибутизира, споредува и оценува постапките на ликовите; 2.4.4 толкува извадоци од драмата преку изразување на сопствени

		крај, трагичен лик, тројно единство	проблемско и критичко читање и интерпретација на драмата. Се насочуваат да изберат дел од драмата кој им оставил впечаток и да го образложат изборот. Оваа активност ја вршат со инструкција – врз основа на факти/цитати да оформат мислење. Се даваат инструкции за изработка на есеј поврзан со содржината на драмата **Методи:** интерпретативно-аналитички метод, монолошко-дијалошки, текст-метод, проблемски метод, метод на компарација, интерактивен метод.	ставови; 2.4.5 пишува писмен состав (есеј) изразувајќи образложени мислења и ставови со факти и аргументи.

3	Словенска писменост			
3.1	**Ученикот/ученичката ќе биде способен/а:** -да ги објасни општествено-историските услови во кои доаѓа до појава на словенската писменост; -да го опише животот на Кирил и Методиј **и** да ја претстави мисинерската активност на браќата за ширењето на христијанството и втемелувањето на словенската писменост и култура;	**Словенска писменост - Кирил и Методиј** **Поими:** мисија/мисионерство, глаголица, словенска писменост	**Активности:** Преку презентација се објаснува општествено-историскиот контекст во кој се јавува словенската писменост, учениците дополнуваат со свои истражени податоци како подготовка за овој час како и со надоврзување на претходни знаења. Се користат аудиовизуелни материјали за презентација на животот и делото на Кирил и Методиј. Се поставуваат насочени прашања за да се објасни мисионерската активност на Кирил и Методиј. Се поттикнува дискусија за заслугите и значењето на основоположниците на словенската писменост и култура. **Методи:**демонстративен метод, монолошко-дијалошки, текст-метод	**Ученикот/ученичката може да:** 3.1.1 дмеморира податоци за животот и мисионерската активност на Кирил и Методиј; 3.1.2 искажува свој став во врска со заслугите на браќата Кирил и Методиј за развојот на словенската писменост и култура.

3.2	-да ја објасни структурата и композицијата на *Панонските легенди* **и** содржински и стилски да ги анализира житијата откривајќи ги естетско-уметничките вредности во нив; -да ги препознава карактеристиките на житието како средновековен жанр;	**Анализа на Панонски легенди** Теории во врска со авторството на *Панонските легенди;* композиција на житието (воведен дел, изложување и завршен дел); стилски карактеристики на житието како средновековен жанр (епитети, компарации, реторски прашања, метафора); полемика, тријазична ерес. **Поими:** житие, композиција на житие, полемика, ерес, тријазична ерес.	**Активности:** Се објаснуваат и презентираат теориите за авторството на *Панонските легенди.* Се поставуваат насочени прашања со цел да се даде краток преглед на фабулата на житијата. Се објаснува композицијата и структурата на житијата. Се подредуваат цитати за толкување на главните елементи од животот на браќата Кирил и Методиј. **Методи:** Монолошко-дијалошки Интерпретативно-аналитички, Интерактивен метод Текст- метод	3.2.1 ги претставува и идетификува теориите за авторството на *Панонските легенди;* 3.2.2 ги анализира житијата – структурно и содржински; 3.2.3 толкува извадоци од житијата ; 3.2.4 се комбинираат сите изложени факти и да се донесува заклучок за дејноста и значењето на браќата Кирил и Методиј.
3.3	-да го опише животот и дејноста на Климент Охридски и дејноста на Охридската книжевна школа; -да ги опишува и оценува карактеристиките на творештвото на Климент Охридски;	**Климент Охридски живот и дејност; Охридска книжевна школа.** **Поими:** Пространо Климентово житие од Теофилакт; Кратко Климентово житие од Хоматијан;	**Активности**: Се презентира видеоматеријал (документарец) за животот и дејноста на Климент Охридски. Преку компаративен приод, се објаснуваат карактеристиките на пофалното и поучителното слово. Нагледно се претставува работата на Охридската	3.3.1 го опишува животот на Климент Охридски; 3.3.2 ги набројува особеностите во работата на Охридската книжевна школа; 3.3.3 ги определува карактеристиките на пофалните и поучителните слова;

		Охридска книжевна школа	книжевна школа. **Методи:** демонстративен метод, монолошко-дијалошки метод, метод на компарација**,** текст метод.	3.3.4 го искажува својот став во врска со значењето на Охридската книжевна школа.
3.4	-да ги наброи и објасни карактеристиките на поучителните (поучните) слова (содржински и композициски); -да ги препознае и толкува морално-поучните елементи на конкретен текст.	**Поучни слова** **Поими:** дводелна структура - вовед (во кој се објаснува содржината на празникот) и морална поука или совет за верниците, специфична воведна фраза	**Активности:** Се избираат две поучни слова што ќе се читаат и анализираат во текот на часот. Се поттикнува дискусија и анализа на прочитаните слова и се генерализираат основните негови карактеристики. Работа во двојки со поставување на прашања меѓу учениците за анализа на словата. **Методи:**монолошко-дијалошки, интерпретативно-аналитички, текст-метод	3.4.1 набројува карактеристики на поучните слова; 3.4.2 ги објаснува структурата и композицијата на конкретен текст на поучно слово; 3.4.3 ги препознава и открива стилските белези на поучните слова на конкретен текст; 3.4.4 прави заклучок и го вреднува словото естетски и во согласност со општествено –историскиот момент кога се појавува.
3.5	-да ги наброи и објасни карактеристиките на пофалните слова (содржински, композициски и стилски); -да ги препознае карактеристиките при интерпретација на слово и да	**Похвала на нашиот блажен татко и учител словенски Кирил Филозоф – интерпретација**	**Активности:** Се објаснува структурата и композицијата на пофалните слова, дедуктивниот пристап ги подготвува учениците за следната активност-интепретација преку	3.5.1 дефинира пофално слово како средновековна творба и да ја определува темата на словото; 3.5.2 набројува карактеристики на пофалните слова и да прави

	даде свој заклучок за истото;	**Поими:** тема, дводелна структура – прв дел (краток поетски вовед) и пофалба; специфична ритмичко-интонациска целост, репетиција на иста фраза, епитети, споредби, компарации, хиперболи.	поставување на прашања, истакнување и интерпретација на одредени сегменти од словото. Се поставуваат насочени прашања за самостојно толкување и донесување заклучоци. **Методи:** Текст-метод Монолошко-дијалошки Интерпретативно-аналитички	содржинска, композициска и стилска анализа; 3.5.3 ја опишува естетска вредност на словото во рамките на општествено-историските услови во кои е напишано; 3.5.4. го оценува видот на текстот – словото.
3.6	-да ја објасни структурата, композицијата и содржината на трактатот *О писменех;* -да ја анализира содржината на трактатот и да го вреднува значењето на првата словенска полемика.	**Црноризец Храбар** ***О писменех*** **Поими:** псевдоним, полемика, трактат, теза-антитеза	**Активности:** Нагледно се објаснува псевдонимот Црноризец Храбар. Преку бура на идеи се објаснува поимот *трактат* и се поставуваат насочени прашања со цел учениците да ја интерпретираат содржината на трактатот. Се користат одбрани цитати. Се даваат упатства за изработка на есеј на зададена тема	3.6.1 ги препознае поимите псевдоним, трактат, полемика и да ги опише со свои зборови; 3.6.2. објаснува стрктурата и композицијата на трактатот и ги прецизира неговите особености; 3.6.3 го образложува својот став и мислење во врска со значењето на првата словенска полемика; 3.6.4 изработува есеј на зададена тема.

3.7	-да ги препознава и идентификува средновековни книжевни жанрови наведувајќи ги нивните карактеристики; -вреднување на естетската вредност на средновековните жанрови во контекстот на општествено-историските услови во кои се појавуваат.	**Средновековни книжевни жанрови** **Поими:** житие/хагиографија, апокриф, средновековен расказ и роман	**Активности:** да се дефинираат поимите житие, хагиографија, апокриф, средновековен расказ и роман преку соодветна презентација и пример. Се читаат во пар извадоци од избрани дела: хагиографија, апокриф, средновековен расказ и роман. Се анализираат и толкуваат, се прават различни интерпретации за да се согледа нивниот став за ваквиот вид текстови создадени во друг контекст од овој во кој живееме. **Методи:** текст-метод, монолошко-дијалошки, интерпретативно-аналитички	3.7.1 ги набројува и дефинира средновековните книжевни жанрови: хагиографија, апокриф, средновековен расказ и роман; 3.7.2 ги рекоструира карактеристиките на средновековните книжевни жанрови; 3.7.3. ги оценува средновековните жанрови во општествено-историски и книжевен контекст.
4	**Хуманизмот и ренесансата во европската литература**			
4.1	**Ученикот/ученичката ќе биде способен/а:** -да идентификува карактеристики на хуманизмот и ренесансата во европската литература;	**Хуманизам и ренесеcанса-вовед** Претставницина европскиот хуманизам и ренесанса -Данте Алигиери Божествена комедија преглед –Пеколот-	**Активности: се** презентираат основните податоци за главните претставници на хуманизмот и ренесансата; заедно со учениците прави презентација на главните белези на хуманизмот и ренесансата низ	**Ученикот/ученичката може да:** 4.1.1 опишува карактеристики на хуманизмот и ренесансата; 4.1.2 ја објаснува композицијата на делото *Божествена комедија*; 4.1.3 анализира извадоци од *Пеколот* преку симболи; 4.1.4 го интерпретира и толкува

	-да ја објасни и да ја анализира композициската структура на Пеколот.	структура и интерпретација	делата на овие претставници. Учениците се запознаваат со структурата на „Божествената комедија“; го објаснуваат насловот и значењето на зборот*божествена* и зборот *комедија*; заедно со учениците го интерпретираат првиот дел од Божествената комедија“ – *Пеколот;* ја определуваат структурата и композицијата на *Пеколот;* ги анализираат проблем- мотивите во делото и ги контекстуелизираат во тогашните општествено-политички прилики во Италија. **Методи:** метод на наставна интерпретација, текст- метод, проблемски метод.	*Пеколот* во книжевен и историско-општествен контекст.
4.2	-препознава сонет по композиција и го анализира стилски; -интерпретира сонети од Петрарка;	**Франческо Петрарка** – **Канцониер** –преглед и интерпретација на избрани сонети	**Активности**: При читањето и анализата на стиховите од Петрарка, учениците се делат во групи и добиваат различни примери кои се однесуваат на композицијата, структурата, стилските	4.2.1 препознава сонет како творба по композиција ; 4.2.2 препознава и идентификува стилски изразни средства во сонетите; 4.2.3 идентификува и толкува сонети

			средства. Интерпретацијата на стиховите од сите групи е различна и упатува на заклучоци чиј тек го модерира наставникот. **Методи:** метод на наставна интерпретација, текст- метод, проблемски метод.	со различни мотиви; 4.2.4 интерпретира во соодветен книжевен и историско-општествен контекст.
4.3	-ја опишува структурата на литературното дело Декамерон; -интерпретира новели според барањата за анализа на прозен текст (наратор, ликови, време, место).	**Џовани Бокачо**-интерпретација (три новели од Декамерон)	**Активности:** Преку презентација на делото *Декамерон* и неговата структура се даваат инструкции за читање на новелите. Се даваат точни насоки за читање со пишување потсетници. **Методи:** метод на наставна интерпретација, текст- метод, проблемски метод.	4.3.1 ја опишува структурата на Декамерон; 4.3.2 анализира според барањата за анализа на проза(идентификува наратор, ликови, лоцира време и место) 4.3.3 интерпретира новели во соодветен книжевно-историски контекст.
4.4	-презентира податоци за Вилијам Шекспир и неговата литературна дејсност како и неговото значење за литературата и уметноста; -го анализира и интерпретира	-**Вилијам Шекспир** био-бибиографски податоци– *Хамлет* интерпретација на делото	**Активности:** Преку презентација се запознаваат учениците (во преглед) со поважните дела на Вилијам Шекспир, се упатуваат на истражувачки активности во врска со биографијата на Шекспир; ја интерпретираат	4.4.1. -препознава и опишува податоци за животот, делото, дејноста и влијанието на Вилијам Шекспир во литературата и уметноста; 4.4.2. го анализира *Хамлет* како драмски текст;

	Хамлет како драмски текст.		трагедијата и мотивот на одмаздата, како движечка сила која го води Хамлет и кон сопствената пропаст. **Методи:** метод на наставна интерпретација, текст- метод, проблемски метод.	4.4.3. го интерпретира *Хамлет* проблемски и понудува различни гледања; 4.4.4 заклучува по логички и фактографски подредени информации за значењето на *Хамлет* како драмско-литературен текст.

Оценување на постигањата на учениците	Оценувањето е континуиран процес и има за цел да обезбеди сеопфатни информации за постигањата на учениците. Функцијата на оценувањето е сумирање на постигнатото, но во насока на подобрување на истото. Во таа смисла, оценувањето на учениците има за цел да им ја покаже реалната состојба на нивните знаења и да им даде насока за понатамошно перманентно продлабочување. За да биде овозможено конкретно и веродостојно оценување потребно е редовно прибирање на информации кои се докуметираат. Ваквиот пристап овозможува и континуитет во учењето и постојана ангажираност и вклученост од страна на учениците. Критериумите за оценување наставникот ги објаснува на своите ученици и доследно се придржува кон истите во текот на целата учебна година. Инструментите коишто се однесуваат на устниот дел од оценувањето и вреднувањето на учениците може да биде со одговори на поставени прашања од страна на наставникот, насочени прашања при обработка на дело, лектира, како и содржини од јазик, усни презентации на одредени теми, изнесување на мислења и ставови во врска со одредени проблемски поставени прашања во дело и лектира, дискутирање за книжевни дела во општествен, историски и книжевен контекст, домашна работа, активност и ангажираност на часот. Инструментите за писменото оценување се поврзуваат со писмени работи, со објективни тестови на знаења, со тестови на способности, особено на самостојни ученички текстови – есеи, во кои учениците ќе го применуваат наученото низ сопствениот индивидуален израз.

	Учениците за своите постигања добиваат нумеричка оценка.
Литература и други извори	Учебник и прирачници одобрени од Министерството за образование и наука и други извори на учење.
Почеток на имплементација на наставната програма	**Учебна 2019/2020 година**
Институција/ носител на програмата	**Биро за развој на образованието (БРО)**
Потпис и датум на донесување на наставната програма	бр. 13-4390/2 11.6.2019 година МИНИСТЕР, с.р. Dr. Arbër Ademi
Датум на ревизија	